

Institutul „Ovidiu Șincai”

București, str. Atena nr. 11, sector 1
Tel. 230. 24.34, 230.24.74, 231.55.22, fax: 231.55.23, site: www.fisd.ro,
email: isd@rdsmail.ro

Raport de analiză politică

Așteptările românilor de la statutul de membru al Uniunii Europene

București
Octombrie 2005

CUPRINS

1. Aderarea la UE: probleme, priorități, așteptări	3
1.1 Percepții reciproce	3
1.2 Raportarea la valori	4
1.3 Raportarea la problemele generate de integrarea în UE	5
1.4 Problemele cu care se confruntă românii în context european	6
1.5 Informarea despre UE	7
2. Așteptări de la UE	8
2.1 Beneficii pentru România	8
2.2 Percepția românilor asupra viitorului UE	10
3. Procesul de extindere și aderarea României	11
4. Concluzii și recomandări	11

Așteptările românilor de la statutul de membru al Uniunii Europene

*Raportul
se bazează
pe analiza
mai multor
eurobarometre
și sondaje
naționale*

Integrarea europeană a României este un proces care nu s-a încheiat. Dat fiind faptul că procesul se va finaliza într-un viitor încă nedefinit, că implică un mare număr de oameni și mult efort, este importantă o evaluare a percepției românilor în legătură cu acesta, coroborată cu o evaluare a percepției cetățenilor UE despre România. Astfel, se pot pune în evidență tendințe și aspecte pozitive și negative, a căror analiză este importantă în măsura în care servește la elaborarea de politici concrete care să gestioneze impactul procesului de integrare.

Pentru analiza percepțiilor cetățenilor Uniunii Europene și României despre edificiul comunitar, dar și raportarea la diferite instituții folosim datele furnizate de cercetările sociologice realizate la comanda Comisiei Europene, denumite eurobarometre. Acestea sunt sondaje de opinie transnaționale, standardizate, bianuale.

1. Aderarea la UE: probleme, priorități, așteptări

1.1 Percepții reciproce

*Românii sunt
foarte euro-
entuziaști*

Așa cum arată datele eurobarometrelor, populația României este una dintre cele mai euro-entuziaste. Datele conținute în eurobarometrele 62 și 63 din 2004 și 2005 arată că circa 75% dintre cetățenii români susțin aderarea țării lor la Uniunea Europeană. Doar 4% dintre cetățenii români sunt sceptici în legătură cu Uniunea Europeană. Când este vorba de modul în care oamenii percep beneficiile statutului de membru UE, sau despre calitatea imaginii Uniunii în percepția oamenilor sau despre încrederea populației în UE, **românii au opinia cea mai favorabilă:** 76% dintre români, în comparație cu doar 53% dintre europeni, sunt convingeți că aderarea la Uniunea Europeană aduce beneficii lor și țării; 76%, de asemenea, în comparație cu 50% dintre europeni, cred că UE are și merită o imagine pozitivă (în cadrul UE cele mai bune impresii le au cetățenii irlandezi, 75%); 74% dintre români, în comparație cu o medie de 50% dintre europeni, au încredere în UE (următoarea țară ca încredere fiind Lituania, cu doar 68%).

Cel mai ridicat nivel de mândrie europeană este înregistrat în România: 83% dintre români sunt „deja” mândri de a fi europeni. Asta în timp ce într-o țară candidată, Turcia, opiniile par foarte divizate (48% dintre respondenți sunt mândri de a fi europeni și 42% nu). În cadrul UE media mândriei europene este de doar 68%. Astfel, este evident că românii se simt mai europeni decât europenii înșiși (dacă, bineînțeles, prin a fi european se înțelege a fi cetățean al unei țări membre UE). În mod similar, atunci când este vorba despre gradul de atașament față de UE, nu mai puțin de 85% dintre români își proclamă loialitatea față de UE (media în țările UE fiind de 67%). Nivele comparabile sunt atinse doar de alte două țări central europene: Ungaria (89%) și Polonia (84%).

Trebuie remarcat totuși, că, entuziasmul față de UE a scăzut lent de la un sondaj la altul. Româno-scepticismul europenilor, ca și eșecul în adoptarea Constituției europene sau a proiecției bugetare a UE ar putea fi responsabile de aceasta. Oricum, însă, scăderea se păstrează în cote ne semnificative.

Într-un plan paralel, doar 48% dintre cetățenii Uniunii Europene consideră ca binevenită aderarea României – cu scoruri mai mici se prezintă Turcia, Croația și Albania. Există, așadar, o problemă: **România dorește integrarea într-o Uniune ai cărei cetățeni nu par să aibă același interes.** Din păcate, atitudinea negativă a acestora a crescut constant. Tendința se manifestă cu precădere în rândul vechilor membri ai UE, în timp ce în noile state membre se exprimă mai degrabă favorabil României.

Dincolo de opinia generală față de UE și de extinderea ei prin admiterea României, important este de văzut în ce măsură există similarități și deosebiri între atitudinile românilor și cele ale cetățenilor UE față de valori și instituții, între așteptările și temerile lor.

1.2 Raportarea la valori

Românii sunt foarte nemulțumiți de modul în care mecanismele democratice funcționează în propria țară (67% dintre ei cred că deficitul democratic este inacceptabil de mare, în comparație cu 57% dintre cetățenii țărilor europene, care sunt satisfăcuți tocmai de propria dezvoltare democratică națională). În plus, majoritatea românilor este convinsă că în cadrul UE democrația este funcțională (57%, în comparație cu media europeană de doar 48%). Românii văd, deci, UE ca un actor care ar putea grăbi democratizarea țării lor. Această așteptare reflectă o realitate incontestabilă: principalele progrese ale României pe calea democratizării, modernizării și eficientizării au fost realizate ca urmare a presiunilor externe iar nu prin acțiunea elitelor politice și intelectuale românești. **Progresul României a fost și rămâne dependent de factorul extern.**

În România, încrederea în instituții are porțiuni de diferențiere semnificativă față de cea din UE. Românii au cea mai mare încredere în biserică, urmată de UE și de armată. Din acest punct de vedere, România este un caz oarecum aparte datorită combinației dintre încrederea în biserică – foarte mare, comparativ cu celelalte state UE sau candidate – încrederea în armată – comună, în general, acestor state, dar situată la un nivel mai mic – și încrederea în UE – asupra căreia opiniile sunt împărțite în statele UE, cu tendință ușor crescătoare la noile state membre.

Pe ultimele locuri în ierarhia încrederii românilor se află justiția, sindicatele și partidele. Dimpotrivă, în majoritatea statelor cetățenii au maximă încredere în alte instituții: în noile state membre încrederea se îndreaptă spre guvern, parlament și partide, în timp ce la membrii vechi ai UE merge spre guvern, marile companii și partide. Percepția românilor față de justiție reflectă, de asemenea, lipsa de încredere în democrația internă din țara noastră.

Faptul că UE apare între biserică și armată ca nivel de încredere este semnificativ pentru rolul pe care românii îl alocă Uniunii. După toate indiciile, este unul de salvator (biserica și armata sunt, la rândul lor, actori salvatori). Pe de altă parte, **încrederea ridicată acordată bisericii și armatei în detrimentul instituțiilor democratice ale statului de drept demonstrează un deficit de modernitate, dublat de înstrăinarea societății față de clasa politică.**

Democratizarea României a fost favorizată de presiunile externe

Încrederea ridicată acordată bisericii și armatei în detrimentul instituțiilor democratice ale statului de drept demonstrează un deficit de modernitate

1.3 Raportarea la problemele generate de integrarea în UE

Românii asociază în proporție de 64% UE cu **libertatea de a călători, de a studia și de a munci în statele membre ale Uniunii** (în comparație cu doar 53% la nivelul cetățenilor europeni), 60% cu menținerea păcii (în comparație cu doar 36% în cadrul UE), 56% cu democrația (în comparație cu doar 25% la nivelul UE și 12% în Finlanda), 60% cu prosperitatea economică (în comparație cu doar 22% dintre europeni) și 42% cu protecția socială (în comparație cu doar 12% dintre cetățenii UE). În toate aceste cazuri românii se situează pe poziții fruntașe între țările membre și candidate ale UE.

Atunci când vine vorba de **moneda unică** (Euro) și de **capacitatea UE de a juca un rol global**, media percepției românilor se ridică la același nivel cu media percepției restului europenilor (44% față de 30%). Aceste date indică faptul că și în două domenii (moneda unică și politica externă comună) care sunt strâns legate de statutul de membru propriu-zis și care, în mod normal, pot fi evaluate mai greu din exteriorul Uniunii, opiniile românilor sunt destul de asemănătoare cu cele împărtășite de cetățenii statelor membre ale UE.

Percepțiile negative sunt foarte diferite între români și ceilalți. **Birocrația și pierderea identității culturale** – probleme de mare interes pentru ceilalți europeni (în medie 22% asociază UE cu birocrația și 14% cu pierderea identității – în Marea Britanie acest procent crește până la 31%) – sunt doar amenințări marginale în percepția românilor (6% și 5%, respectiv). Pentru români, UE este asociată mai mult cu un concept pozitiv, cum este **diversitatea culturală**.

S-ar putea afirma că asemenea percepții reflectă ignoranța românilor cu privire la modul în care funcționează Uniunea Europeană, ceea ce este parțial adevărat. Trebuie să avem, totuși, în vedere faptul că răspunsurile la sondajele de opinie investighează, în acest caz, raportări la două cadre de referință diferite. În privința birocrăției, de pildă, cetățenii Uniunii cunosc, în cea mai mare parte problema din interiorul UE și răspunsurile lor sunt relevante în raport cu aceasta. Cetățenii români cunosc, în schimb, mai bine birocrăția românească. Dat fiind faptul că UE este asociată cu valori pozitive precum ordinea, eficiența, prosperitatea, iar birocrăția românească este văzută ca fiind opusul acestor valori, este explicabil de ce românii nu consideră birocrăția europeană ca o problemă importantă; ei o compară cu birocrăția românească – ineficientă, lentă și coruptă.

În privința **identității culturale** explicațiile lipsei de preocupare a românilor sunt mult mai profunde. **Dimensiunea egalitară a mentalității românilor** – care derivă din modul de organizare tradițională a relațiilor între membrii familiei (părinți și copii, pe de-o parte, frați, pe de altă parte) a fost transferată în concepția lor privind relațiile cu divinitatea (religia creștin-ortodoxă) și cu ceilalți membri ai societății – **explică abordarea lor individualistă, dar și respingerea naționalismului etnocentrist**. Pentru români fiecare ființă umană este egală cu celelalte ființe umane și cetățeanul (inclusiv cetățeanul european) este doar o expresie a persoanei universale. Astfel, în lipsa unei concepții organice asupra națiunii, românii nu atașează acestui concept o conotație culturală, ci una geopolitică. Aceasta a condus la o toleranță instinctivă care, destul de surprinzător, ignoră diversitatea – mai precis diversitatea culturală sau identitară. De aceea, chiar dacă sunt foarte conservatori – ca orice societate cu o mentalitate încă rurală unde vechile tradiții sunt transmise direct de la vechea generație la noua generație prin intermedi-

Media percepției românilor se ridică la același nivel cu media percepției restului europenilor în privința monedei unice

ul autorității capului familiei – **societatea românească nu este obsedată de trecut și nu caută continuitatea temporală prin conservarea modelelor trecutului în prezent și transmiterea lor în viitor. În consecință, românii nu sunt afectați de acel tip de egoism național care împiedică în prezent progresul UE către un sistem federal.** Din contră, abordarea universalistă, care este cealaltă fațetă a individualismului lor, îi face mai deschiși în imaginarea și acceptarea unei Europe politice.

Nu există o rezistență românească împotriva adâncirii integrării europene. Dacă viitorul Europei depinde de capacitatea europenilor de a da o definiție „celuilalt” și de a-l integra în spațiul lor civilizațional, românii, prin aptitudinea lor practic nelimitată de a-i accepta și integra pe străini, nu ridică nici un obstacol în fața acestui deziderat; din contră ei constituie un atu.

1.4 Problemele cu care se confruntă românii în context european

Înțelegerea acestor probleme permite o mai bună înțelegere a așteptărilor pe care românii le au de la aderarea țării lor la UE. Evident, ei speră că Uniunea îi va ajuta în rezolvarea respectivelor probleme. Într-un atare context este util să comparăm problemele românilor cu ale celorlalți europeni.

Conform sondajelor de opinie publică, problemele principale cu care se confruntă românii sunt:

Românii au îngrijorări legate de pensii și asistență medicală aproape similare ca amploare cu media UE

- a) situația economică** (38%);
- b) inflația** (36%);
- c) criminalitatea** (32%).

Ele sunt urmate la mare distanță de **șomaj** (16%). La acestea s-ar mai putea adăuga alte două probleme care preocupă, totuși, un număr relativ mic de români: **pensiile** (16%) și **sănătatea** (15%).

Românii au îngrijorări legate de pensii și asistență medicală aproape similare ca amploare cu media UE (12% și 16%, respectiv). Asta nu înseamnă, totuși, că românii au același grad de satisfacție față de aceste servicii publice. Pretențiile lor sunt, însă, mai mici. De aceea, reforma „statului providență” care se realizează cu atâta dificultate în Europa Occidentală, întârziind reluarea creșterii economice a UE, va întâmpina, probabil, în România, o mai mică rezistență. Discrepanțele sociale între români și restul UE vor constitui, în schimb, o problemă cu potențial destabilizator care va trebui să găsească un răspuns adecvat în politicile de coeziune socială.

În timp ce pentru cetățenii europeni **terorismul și imigrația** sunt două probleme relativ importante (16%, respectiv 13%), pentru români ele nu contează la fel de mult (doar 4%, respectiv 3%). Acest fapt este explicabil în contextul în care România nu a fost un stat-țintă pentru terorism și, totodată, ca stat de imigrație nu a cunoscut șocuri culturale sau demografice majore. Dimpotrivă, pentru vechii membri ai UE imigrația și terorismul reprezintă de circa două decenii probleme importante pe agenda internă. Dincolo de aceste explicații nu poate fi ignorat aspectul subiectiv al problemei: occidentul european marcat prin tradiție fie de naționalism etnocentric fie de izolaționism, se apără împotriva unei imigrații de care altminteri are absolută nevoie spre a-și menține dinamismul socio-economic, în timp ce românii, obișnuiți să depindă de străinătate și având mentalități universaliste, au dezvoltat un indiscutabil cosmopolitism regăsit în special în modelele de conviețuire interetnică și toleranță interconfesională din Banat, Bucovina și Dobrogea.

O remarcă interesantă se poate face în legătură cu **problema șomajului**.

Ea este considerată cea mai importantă problemă de către cetățenii UE (46% dintre respondenți la nivelul întregii UE au indicat că aceasta este cea mai importantă problemă). Temerile românilor în această privință se ridică doar la jumătate din procentul european. Aceasta sugerează că **locurile de muncă nu constituie o problemă importantă pentru români**. La capitolul luptei împotriva șomajului ca prioritate a UE, românii sunt din nou sub procentajul mediu european (34% față de 44%). Explicația ar putea rezida în faptul că, în urma reformei proprietății din perioada post-comunistă, câteva milioane de români au devenit proprietari de pământ (chiar dacă exploatarea acelor proprietăți a dus doar la dezvoltarea unei agriculturi de subzistență) sau mici întreprinzători. De aceea, **ei sunt mai interesați de îmbunătățirea mediului economic și de afaceri** (care implică și politicile macroeconomice). În timp ce situația economică și inflația sunt cele mai mari probleme pentru respondenții români (38% plus 36%, adică un total de 74%), pentru repondenții UE ele au o relevanță secundară (27% plus 16%, adică un total de 43%). Astfel, **românii sunt de două ori mai interesați de dezvoltarea economică decât europeanul mediu și de două ori mai puțin interesați de șomaj**. O asemenea remarcă ar putea indica o anumită convingere a românilor că apariția unor noi locuri de muncă ar trebui să urmeze în mod natural dezvoltării economice – fapt ce ar sugera că românii raționează conform unui model „de piață” – și, pe de altă parte, că locurile de muncă nu ar trebui să fie o problemă pentru o economie cu potențialul economiei UE – ceea ce ar putea constitui o supraestimare. O altă posibilă explicație ar pleca de la numărul mare de pensionari din România (raportat la forța de muncă activă). Aceștia văd mai degrabă protecția socială decât șomajul ca pe o problemă stringentă pentru ei. În fine, nu este de neglijat nici obișnuința recentă a românilor de a activa pe piața neagră a muncii, ceea ce îi face să resimtă mai puțin acut vicisitudinile șomajului.

1.5 Informarea despre UE

Deosebiriile dintre români și alți europeni privind percepția față de UE și prioritățile ei pot fi puse pe seama faptului că informarea specifică a celor dintâi se situează la un nivel scăzut. În România 42% dintre persoane se consideră că au competență redusă în privința UE și doar 11% cred că au competență ridicată. Rezultă că în România există o polarizare a informației mult mai accentuată decât în statele UE. Statele recent intrate în Uniune, prezintă și ele o mare polarizare informațională, cu diferența că acolo predomină cei care se consideră a avea o competență ridicată. În România se mai remarcă discrepanța între nivelul de autoevaluare a gradului de cunoaștere a modului de funcționare a UE și numărul mult mai mare de persoane care întrebate asupra unor procese și mecanisme concrete își declară ignoranța. **Încrederea ridicată în UE nu este, deci, corelată cu o cunoaștere suficientă a Uniunii**.

Cu toate acestea, viziunea românilor despre prezentul și viitorul UE, precum și asupra României ca stat membru, nu poate fi explicată doar și în primul rând prin ignoranță. În plan formal o atare viziune coincide cu concepțiile cele mai cutezătoare exprimate de statele fondatoare ale Uniunii care constituie „nucleul dur” al acesteia. Această aliniere spontană la poziția avangardistă nu constituie un act de mimetism ci expresia unui anumit fond antropologic și a unei anumite experiențe istorice. Fondul antropologic – autoritar și egalitar – a constituit un handicap în încercarea românilor de a

Românii sunt de două ori mai interesați de dezvoltarea economică decât europeanul mediu și de două ori mai puțin interesați de șomaj

În România există o polarizare a informației despre Uniune mult mai accentuată decât în statele UE

și construi un stat-națiune liberal și eficient. Dimpotrivă, el pare a fi un atu în abordarea construcției europene. În ceea ce privește experiența istorică ea a forjat, în paralel cu dezbinarea lor socială circumscrisă de tradițiile culturale, atracția pentru ideea de unitate politică și încrederea în virtuțile securizatoare ale unei astfel de unități. Cultivând naționalismul geo-politic iar nu cel etnocentric, pentru români integrarea în UE este un alt pas în procesul început prin unirea Principatelor Danubiene în 1859 și continuat prin formarea României Mari în 1918. (O Românie care, născută ca un proiect politic favorizat de afinități etno-culturale și întregită ca stat etnic, a devenit între timp un stat civic multicultural.) Se poate spune, deci, că **românii au o mai mică experiență europeană, dar un instinct european superior.**

2. Așteptări de la UE

2.1 Beneficii pentru România

Integrarea în UE apare, pe fondul euroentuziasmului românesc, ca un panaceu pentru o serie de probleme cu care se confruntă România

Integrarea în UE apare, pe fondul euroentuziasmului românesc, ca un panaceu pentru o serie de probleme cu care se confruntă România. UE este considerată un actor care ar putea să remedieze deficiențele funcționării democrației românești și a cel puțin unei părți din problemele sociale cu care se confruntă țara. 76% dintre români cred că statutul de membru al UE va face România **mai sigură**. Tot 76% cred că acest lucru va aduce **mai multă stabilitate economică**. 68% cred că vor avea parte de **mai multă stabilitate politică**. În toate aceste domenii, din nou, românii au mai multe așteptări de la integrarea europeană decât indică măsurătorile în cazul actualilor cetățeni membri ai UE. (Doar 50% dintre cetățenii europeni cred că, datorită intrării țărilor lor în UE, ele sunt mai sigure, 44% cred că ele sunt mai stabile din punct de vedere economic, iar 42% cred că ele sunt mai stabile din punct de vedere politic). Totuși, un atare nivel de așteptare ar putea fi cauzat nu atât de ignoranță sau naivitate, cât de discrepanța între nivelul de dezvoltare a României și cel al UE, precum și de o anumită neîncredere a românilor în propriile forțe.

În contrast cu aceste speranțe, nivelul temerilor legate de aderarea la UE este destul de redus. Temerile românilor privind o posibilă **delocalizare a locurilor de muncă**, o **creștere a nivelului criminalității**, un **raport inechitabil între costurile și beneficiile aderării**, o **viață mai dificilă pentru fermieri**, o **pierdere a beneficiilor sociale**, o **diminuare a suveranității naționale** sau o **pierdere a identității naționale** se situează în cel mai bun caz la jumătatea nivelului de îngrijorare exprimat de cetățenii europeni în ansamblu.

Seninătatea arătată de români în subiectele arătate poate decurge din faptul că fie situația în sectoarele respective este deja foarte gravă (vezi agricultura sau protecția socială), fie integrarea europeană afectează România în alt sens decât țările membre mai dezvoltate. Astfel, impactul extinderii UE asupra locurilor de muncă este văzut în România ca pozitiv, deoarece fluxul de migrație în căutare de lucru se deplasează deocamdată dinspre România înspre UE, în timp ce delocalizarea întreprinderilor se petrece dinspre vestul european spre România.

Nu mai puțin de 67% dintre români sunt de părere că prima prioritate a UE ar trebui să fie **lupta împotriva excluderii sociale**. Acest procent ar trebui comparat cu o medie de doar 40% la nivelul UE. După cum a fost menționat anterior, pentru cetățenii europeni prima prioritate este combaterea șomajului (44%).

A doua prioritate din punctul de vedere al românilor este **menținerea păcii și securității în Europa** (39%), iar a treia este **lupta împotriva crimei organizate** (36%). Combaterea șomajului este doar a patra prioritate (34%). Din punctul de vedere al priorităților, românii sunt cel mai aproape de bulgari și finlandezi.

Această ierarhie a priorităților necesită o explicație care ar putea fi bazată din nou pe cercetarea fondului antropologic românesc. **Dimensiunea autoritară a mentalității românilor** vorbește, în principiu, despre disponibilitatea lor de a accepta și despre dorința lor de a beneficia de pe urma unei ordini ierarhice. **Românii caută în mod clar protecție** de sus – capul familiei, Dumnezeu, Statul. Dacă UE i-ar putea ajuta mai eficient sau ar adăuga ceva la protecția de care beneficiază deja din partea statului-națiune, cu atât mai bine. Din această perspectivă s-ar putea spune că **apreciind acțiunea și intervenția instituțiilor europene, românii se gândesc, în primul rând, la aplicarea principiilor Europei sociale**. Pentru români este nevoie de Europa mai mult pentru a asigura solidaritate decât pentru a arbitra libera competiție. Acest fapt moderează într-un fel sugestia de mai sus conform căreia românii au o mentalitate orientată spre piață: conceptul tipic de piață pentru români nu se bazează pe filosofia liberului schimb, ci pe reglementarea politică a jocului economic, incluzând aici politicile de redistribuție. De aceea, **coeziunea economică, socială și teritorială, dar și politicile europene care duc la acestea, sunt și vor fi de o importanță capitală pentru români**. În mod similar, orice acțiune menită să **promoveze incluziunea socială** este mai importantă în ochii românilor decât acțiunile de promovare a egalității de șanse.

Această diferență este semnificativă pentru deosebirea de cultură publică dintre români și alți europeni. Spre deosebire de britanici, olandezi sau danezi, care au o mentalitate liberală, care susțin liberul schimb și care promovează libera competiție, acceptând totodată inegalitatea, sau față de germani, austrieci sau suedezi, care au un mare respect pentru ordinea de stat ca mijloc de a face suportabilă o inegalitate inevitabilă, rezervând astfel inegalității rolul de catalizator pentru competiție și progres, **românii se așteaptă ca autoritatea publică să respecte și să asigure egalitatea între indivizi**.

Combinăția între autoritate (dimensiunea ierarhică) și egalitate (dimensiunea egalitară) o limitează serios pe cea dintâi. Astfel, pentru români autoritatea este întotdeauna relativă și, mai degrabă, acceptată decât dorită, ceea ce se traduce prin faptul că ei sunt obișnuiți să negocieze cu autoritatea decât să o respecte. În ceea ce privește rolul autorității, românii, datorită înclinațiilor lor egalitare, se plasează undeva la mijlocul distanței dintre liberalismul britanic și preferința germană pentru ordinea de stat. În consecință, românii ajung să împărtășească punctul de vedere al Europei anglo-germane în privința **principiului și mecanismelor subsidiarității** – e drept, din motive diferite. Totuși, pentru că nu sunt nici etnocenștrști, nici izolaționiști, **românii nu insistă foarte mult asupra unui rol crescut al parlamentelor naționale în cadrul sistemului UE**. La fel ca lumea germanică și spre deosebire de britanici, nordici sau baltici, ei văd în rezervarea unui rol exagerat parlamentelor naționale o cale de a submina aplicarea metodei comunitare în gestiunea intereselor comune europene.

Adunând toate aceste elemente – acceptarea ordinii ierarhice, nevoia de asistență și protecție, înclinația către subsidiaritate ca mijloc de a realiza un sistem de luare a deciziei mai flexibil și mai bine adaptat, un interes scăzut pentru rolul parlamentelor naționale – s-ar putea conchide că **românii sunt**

Românii au instinctul consolidării securității lor într-o Europă unită

67% dintre români sunt de părere că prima prioritate a UE ar trebui să fie lupta împotriva excluderii sociale

pregătiți pentru o Europă federală, însă numai dacă o asemenea Uniune nu va afecta echilibrul geopolitic care a fost realizat între granițele statului-națiune. Cu alte cuvinte, **preferința românilor va fi în favoarea unei federații europene de state-națiune.** Această concluzie este confirmată de sondajele conform cărora cel mai mare nivel de susținere pentru o Uniune politică Europeană a fost înregistrat în România, cu un procentaj de 82% (față de media UE de 59%). Un alt indiciu important în acest sens este faptul că românii au o percepție statalistă asupra UE – 72% dintre români au acceptat faptul că țările membre cele mai mari au și rolul cel mai important în cadrul UE, în timp ce 57% dintre ei cred că țara lor, odată devenită membră, va avea și ea un cuvânt important de spus.

2.2 Percepția românilor asupra viitorului UE

Așteptările față de UE sunt completate și armonizate cu viziunea privind viitorul acestei organizații în care România se integrează. Românii au exprimat o dorință de trei ori mai intensă de a vedea **accelerată construcția europeană.** 75% dintre ei preconizează **un rol mai important pentru UE în viitor.** Într-un asemenea context nu este o surpriză să aflăm că 76% dintre **români susțin continuarea extinderii UE** (bineînțeles, cu gândul la Republica Moldova, Turcia și Balcanii de Vest, dar și, probabil, la Ucraina și Belarus). Din punctul de vedere al românilor **globalizarea este aceea care face obligatorie atât extinderea cât și consolidarea integrării europene.**

Valoarea acestor procente pare discutabilă în condițiile în care românii cunosc relativ puțin structura, modul de funcționare și proiectele politice ale UE. Răspunsurile par mai degrabă influențate de faptul că românii văd integrarea în UE ca fiind automat în beneficiul lor. Atari raționamente nu pot înlătura, însă, întrebarea de ce euro-ignoranța îi duce pe români spre euro-entuziasm iar nu spre euro-scepticism (așa cum este, de pildă, cazul estonienilor care încă mai confundă UE cu URSS și, în consecință, Bruxelles-ul cu Moscova)? Răspunsurile posibile sunt două:

i. românii au instinctul consolidării securității lor într-o Europă unită;
ii. românii înțeleg că numai o Europă unită (politică) poate face față concurenței într-o ordine globală. Aceste răspunsuri sunt cumulative.

Identitatea parțială dintre extindere și consolidare se explică prin perceperea particulară pe care o au românii asupra Europei. Extinderea nu este doar o compensație oferită țărilor din Europa Centrală și de Est așa zis „abandonate” la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial în spatele Cortinei de Fier, la discreția totalitarismului sovietic. **În fond, extinderea este impusă de nevoia reconcilierii între istoria și geografia Europei.** Fără o astfel de reconciliere UE: nu ar putea trage foloase de pe urma controlului total asupra resurselor sale umane și naturale; nu ar putea să valorifice șansa de a deveni coerentă și de a realiza o coeziune economică, socială și teritorială pan-europeană; nu ar face față competiției cu ceilalți centri ai lumii globalizate multipolare; nu ar putea gestiona slăbiciunile sale structurale; nu ar putea obține recunoașterea acelor drepturi care reprezintă contrapartida la asumarea unor obligații geopolitice majore în arena mondială.

Pe de altă parte, adâncirea integrării UE nu trebuie să fie privită doar ca o consecință a procesului de extindere. Într-adevăr, o Uniune cu mai mulți membri are nevoie de instituții politice capabile să armonizeze și să coordoneze agende, opțiunile și acțiunile naționale, precum și o procedură de luare a deciziei capabilă să creeze majorități responsabile care să poată con-

Preferința românilor va fi în favoarea unei federații europene de state-națiune

feri legitimitate acțiunii. Totuși, **adâncirea integrării este necesară chiar și fără extindere**. Competiția globală necesită un management eficient al intereselor comune ale statelor membre UE și, de aceea, transformarea Europei-piață într-o Europă politică este indispensabilă. Asta ar însemna de fapt **refondarea UE**.

Pornind de la asemenea convingeri, în cadrul Convenției Europene, România a susținut **principiul dublei naturi și a dublei legitimități a UE ca uniune de state și uniune de cetățeni**. Pe acest fond ea a acceptat **principiul dublei majorități** (număr de state și număr de cetățeni) în sistemul de vot. În mod similar, ea a exprimat opinia că **rolul Comisiei** (formată pe baza meritului și nu pe principiul „un stat – un comisar”) și **rolul Parlamentului European** ar trebui să fie sporite pentru a le conferi capacitatea de a gestiona în mod real și efectiv interesele comune europene. În acest context a fost susținut **principiul „competențe mai puține, dar exercitate pe baze mai federale”**.

3. Procesul de extindere și aderarea României

Din punctul de vedere al României, **Uniunea Europeană este un proiect politic** realizat cu mijloace economice, nu doar un exercițiu economic. De aceea, **extinderea este tot un proces politic** și ar trebui abordată ca atare.

Faptul că pentru cetățenii europeni **primirea de noi state membre** reprezintă ultima prioritate, cu doar 5% din opțiuni, este foarte îngrijorător. Și mai îngrijorător și chiar distructiv este blocajul – legal, politic și psihologic – care a urmat **respingerii Constituției Europene în cadrul referendumurilor din Franța și din Olanda și al eșecul negocierilor asupra viitorului buget al Uniunii**. Acestea, fie au însoțit, fie au precedat **temerea generală a vechilor state membre ale UE privind capacitatea lor de a asimila noii veniți**. Asemenea evenimente sau tendințe pun în pericol viitorul și chiar existența Uniunii Europene.

România se teme că aceste dezvoltări negative, indicând **o criză internă a UE**, ar putea întârzia aderarea sa. O asemenea **întârziere va fi, desigur, atât în detrimentul României cât și al UE**. Pentru România consecința negativă cea mai importantă va fi **colapsul mobilizării naționale** care, în ultimul deceniu, a asigurat dinamismul necesar pentru schimbările prin care a trecut țara. Aceste schimbări au făcut posibilă asimilarea celei mai mari părți din acquis-ul comunitar.

În cazul Uniunii Europene, ea va pierde nu doar oportunitatea de a integra mai rapid o piață considerabilă și un actor politic care i-ar putea spori eficiența în conturarea unei vecinătăți strategice favorabile, dar și un membru care ar putea și dorește să contribuie la **definirea și construirea unei identități europene unitare** – în termeni culturali, economici și geopolitici.

Într-un context atât de complicat este evident că România speră ca actuala criză să fie depășită și este gata să coopereze în această privință, astfel încât **să facă posibilă aderarea sa la 1 ianuarie 2007, conform acordurilor și așteptărilor**.

4. Concluzii și recomandări

a) Românii sunt relativ puțin informați în legătură cu UE, însă sunt cei mai euro-entuziaști dintre europeni. De aici rezultă întrebarea dacă un atare euro-entuziasm este rezultatul ignoranței, al unui raționament tactic (pe termen scurt UE poate transfera României bunăstarea pe care aceasta nu o

Din punctul de vedere al României, Uniunea Europeană este un proiect politic realizat cu mijloace economice, nu doar un exercițiu economic

Românii sunt relativ puțin informați în legătură cu UE, însă sunt cei mai euro-entuziaști dintre europeni

Cetățenii UE au încredere mai ales în instituțiile democrației moderne. Românii au încredere maximă în instituțiile pre-moderne

poate produce singură) sau al unui instinct strategic (legat de potențialul global al unei Europe unite în care România este parte integrantă)?

b) Entuziasmul românilor față de intrarea lor în UE contrastează dureros cu scepticismul cetățenilor din vechile state membre ale UE privind primirea României ca nou membru.

c) Prioritățile actualilor cetățeni ai UE diferă sensibil de cele ale românilor: pentru cei dintâi prioritatea principală sunt locurile de muncă; pentru români esențială este asistența socială.

d) Cetățenii UE au încredere mai ales în instituțiile democrației moderne, în capacitatea statului și a actorilor naționali de a asigura progresul societății. Românii au încredere maximă în instituțiile pre-moderne și nespecifice ordinii democratice (biserica și armata), precum și în factorul extern spre a le determina progresul. Fără presiune externă evoluția României în modernitate este de neconceput.

e) În plan imediat, românii văd avantajele integrării în UE doar la nivelul beneficiilor materiale, adică exact la nivelul la care în UE există cele mai mari temeri cu privire la așteptările, pretențiile și, pe cale de consecință, costurile acomodării noilor membri. Românii se consideră probabil europeni, în primul rând, cu gândul la ajutorul – a se vedea transferul de prosperitate – pe care UE îl poate acorda.

f) În plan depărtat, însă, intrarea României în UE este percepută ca unica șansă pentru (re)intrarea românilor în circuitul mare al istoriei universale contemporane. „Unirea României cu Europa” constituie împlinirea unui proiect politic început odată cu constituirea statului național român (în secolul al XIX-lea) și care asigură resursele de putere necesare pentru garantarea securității individuale, sociale, naționale (identitar-culturale) și internaționale (globale) a românilor în secolul al XXI-lea. (Desăvârșirea Europei unite – politice – constituie și desăvârșirea idealului național românesc – prin (re)integrarea Moldovei.)

g) Fondul mental al societății românești și reflexele generate de el – autoritare și egalitare – sunt comune cu cele ale majorității noilor membri ai UE (maghiari și slavi), dar diferite de cele ale vechilor membri – grupul latin este preponderent liberal și egalitar, grupul germanic este preponderent autoritar și inegalitar, iar grupul anglo-holando-danez este liberal și inegalitar.

h) Handicapurile românilor în construcția statului național apar a fi atuuri în efortul de edificare a unei Europe politice de tip federal (în care tandemului contradictoriu autoritate-egalitate îi corespunde tandemul sinergic solidaritate/ coeziune/includere-subsidiaritate).

i) Prin prisma celor arătate anterior se poate conchide că românii au o experiență (educație informativă și formativă) europeană redusă; în schimb ei au un instinct european dezvoltat.

j) „Europa-piață” are puține de așteptat de la românii interesați de asistență, redistribuție, protecție și solidaritate. „Europa-putere” va găsi, în schimb, în români susținători autentici ghidați de instinctul naționalismului geo-strategic și puțin înclinați spre etnocentrism sau izolaționism.

k) Susținerea entuziastă a românilor pentru proiectul unei democrații pan-europene trans-naționale, chiar dacă numai bazate pe instinct și tocmai de aceea, indică un înalt nivel de așteptare cu toate riscurile aferente. O asemenea așteptare prezintă riscuri considerabile. Gestiunea așteptărilor populare trebuie să fie, de aceea, o prioritate a elitei politice și sociale române.

l) Deși puțin informați asupra realităților interne ale UE, românii au acceptat transformări radicale ale sistemului lor legislativ și instituțional, cu consecințe profunde asupra structurii sociale și a felului lor de viață. Perspectiva integrării europene a mobilizat societatea românească de o manieră inimaginabilă în țările occidentului european. Formele – importate din Vest – au fost capabile să creeze fond – în lumea românească.

m) Amânarea admiterii României în UE sau eșecul proiectului european vor antrena demobilizarea masivă și pe termen lung a societății românești în efortul său de modernizare și „europenizare”. Aceasta ar putea avea efecte negative pe planul stabilității și securității europene.

n) În lumina celor arătate mai sus se impune o mai bună comunicare între societatea românească și instituțiile UE. (Pe un atare plan rolul parlamentarelor români cu statut de observator în Parlamentul European este esențial.)

o) Europa trebuie să fie prezentată românilor ca un subiect cu mai multe dimensiuni decât cea economică, deși aceasta rămâne foarte importantă.

p) În același timp, prezentarea rolului UE trebuie reorientată dinspre accentuarea funcției de asistență – preponderent în percepția (rațiunea) publică, dar neglijabilă în instinctul public – înspre reliefarea rolului de facilitator, de furnizor de instrumente pentru crearea prosperității, iar nu de creator necondiționat al acesteia.

q) Prin reformă politică și administrativă, precum și prin efort informativ și educațional, elita politică română trebuie:

i. să modernizeze gândirea românilor, reabilitând sau construind încrederea în instituțiile statului modern (Parlament, justiție, partide politice, societate civilă, instituții civile implicate în ordinea și siguranța publică etc., inclusiv în agenții economici privați);

ii. să combată atitudinea de asistat a românilor și așteptările aferente ei;

iii. să facă transparentă și inteligibilă relația între acțiunea instituțiilor statului și viața cetățeanului, pe de o parte, ca și relația între efortul propriu și nivelul de satisfacție individuală, pe de altă parte;

iv. să transforme statul birocratic și bugetar într-un stat liberal, inclusiv și participativ.

r) În fine, autoritățile române trebuie să explice atuurile strategice pe care le reprezintă integrarea României pentru viitorul UE. Dincolo de situația actuală a economiei și a societății românești – cu costurile lor aferente în procesul de integrare europeană –, precum și de limitele umane și politice ale guvernărilor curente din România – cu miopiile și opțiunile lor conjuncturale –, europenii trebuie să observe avantajele geo-politice, geo-economice și culturale pe care românii le aduc UE. Instinctul și vocația europeană a românilor trebuie explicate și probate ca fiind argumente de fond cu durabilitate și relevanță mai mare decât performanțele aleatorii ale unor guverne.

Se impune o mai bună comunicare între societatea românească și instituțiile UE

Autoritățile române trebuie să explice atuurile strategice pe care le reprezintă integrarea României pentru viitorul UE